

Drage Slovenke, dragi Slovenci, spoštovani gostje in vsi, ki vam je naša skupnost dragocena, še vedno se srečujemo tu, vsako leto. Kot da tu zaživimo nekaj, od česar se ne želimo ločiti. Morda gre za ljubezen do naše skupnosti in hočemo, da ostane živa? Živa na tisti način, kot so videli življenje naši tukaj padli: ne kot golo preživetje. Hoteli so živeti polno, častno, svobodno življenje, ne le rešiti kožo in ostati brez obraza v načrtih koga drugega, ki je hotel le hlapce.

Naša srečanja tu, iz leta v leto, pričajo o naši zvestobi tej nelahki ljubezni in njenih sadovih. Da, uspeva nam ohranjati sanje o svobodnem in pravičnem svetu zato, ker o tem ne le govorimo.

Prihajamo sem, a potem odhajamo vsak na svoj prostor in tam gradimo po svojih močeh vse dobro in pravično, kar preprečuje vrnitev bratomorne Evrope, fašizma v mislih in dejanjih. Če popišemo, kaj vse naša skupnost izpelje za ta cilj v enem letu, je tega zelo veliko. To nas vedno spet privede sem, da imamo utemeljeno kaj praznovati.

To bi lahko bil kraj za žalostinke, za pesmi o smrti, krivici in mučenju plemenitega v človeku. A je tudi kraj, kjer vedno spet začnemo na novo, da se pravično življenje ne ustavi. Kajti vedno se kaj sproti poruši in odmre. Vsak od nas je zaslužen v tem vsakdanjem delu, s katerim ostajamo živi. Tu danes stojimo skupaj, kot v starodavnem obredu spomina in hvaležnosti do padlih, a tudi zato, da počastimo in praznujemo moč naše skupnosti. Tisto iz preteklosti, a tudi sedanjost.

Poglejmo, kaj vse delamo. Ni samoumevno, da v svetu, kjer se vse vedno bolj odvija na medčloveški razdalji, postaja virtualno in robotsko, brez potrebe po živi prisotnosti, še vedno sedamo za mizo, da bi pripravili skupen praznik, pišemo, da imamo vsak dan dnevnik in ostali tisk, našo radijsko in televizijsko postajo, ustvarjamo svojo umetnost, vadimo za svoje športne dosežke, vabimo nove skavte in tabornike v naravno življenje, preizkušamo nove pristope za poučevanje, iščemo rešitve za duševno zdravje in dobro otrok, negujemo svojo zemljo in na njej sadimo novo rast.

Nismo tu zato, da bi objokovali svojo usodo, ker je tudi naši padli niso. Niso se pomilovali ob uri slovesa, ampak dvignili iz sebe svoje dostojanstvo in počastili svoje življenje, svoje delo, svoja mučena telesa, svojo ponižano skupnost.

Zato se tudi mi ne pritožujemo nad vsem, kar nam manjka in kar nismo in ne zmoremo, kajti naša naloga je,

da ponesemo naprej njihovo vero in predanost vsemu, kar dela narod živ. A kar nekaj ovir se nam postavlja na pot in glavna ne prihaja od zunaj, ampak iz naše srede.

Impulz, da dajemo v nič, kar imamo, nas ruši. Kot bolezen, v kateri naše telo kot v usodni napaki napade lastne celice, tako še vedno napadamo celice svojega narodnega telesa ne da bi došli, da so naše in da samo skupaj lahko zaživimo zares. A kaj delamo? Dragocen dosežek je, da imamo dnevnik, in vsi bi ga pogrešali, ko ga ne bi bilo, a kar naprej letijo kritike, kaj vse manjka.

Nenadomestljive so šole, a tudi tam je baje vse narobe. Veliko ljudi že govori naš jezik, ki ga njihovi starši niso, a mi se pritožujemo, da je znanje slovenščine vse bolj ubogo. Kadar smo do svoje skupnosti razpoloženi zaničevalno, sodelujemo s tistimi, ki so nas hoteli kot ničvredne brisati iz zgodovine.

Videti napake je važno, a naslednji nujen korak je najti uporabno dobro, ki tudi obstaja, in sproti reševati, kar se rešiti da. Bistveno je najti najboljše, najpogumnejše v sebi in drugih in se povezati.

Ustavljam očitane in obsojane, ki nam silijo iz ust. Nočemo, da postaja naša skupnost kot družina v nenehnem prepiru in očitanju, kjer se otroci razbežijo, ker nimajo več kaj iskati doma.

Nočemo, da mladi, željni ustvarjanja, prihodnosti in prazničnosti, dajejo drugje tisto, za kar doma ni prostora. Kolikokrat smo že slišali od mladih, da jim je vzdušje medsebojnega obračunavanja odveč? Oni so tisti, ki potujejo med odprtimi mejami, prinašajo med nas svoje stike in odprto Evropo in nas povezujejo s svetom zunaj. Želijo si razmaha misli, širine, ustvarjalnega vrenja. Hvaležno sprejmimo živost, ki jo prinašajo, da se ne bodo prehitro vdali in postarali navznoter ali odšli. Naši padli so bili prav tako še mladi in polni sanj, počastiti njihovo prekinjeno mladost pomeni tudi počastiti vrednost mlade generacije.

Ključna dobrina naše skupnosti je ponos na vse, kar smo bili, smo in še lahko bomo, na naše ljudi vseh generacij, poklicev in strank. Sposobnost, da drug v drugem opazimo, kar je najboljšega za skupno dobro, je naš adut, in ni od danes. Imamo ne le zgodovino medsebojnih sovražnosti, ampak

tudi sijajno zgodovino skupinske ustvarjalnosti, knjižnic, združništva, družbenih zamisli, društvene in glasbene tradicije Trsta, Gorice in Benečije. Naš slovenski zemljevid je poln svetlih točk, naša socialna tradicija je zakladnica. Prav to je fašizem hotel uničiti in prav to smo rešili. Utemeljeno smo lahko navdušeni nad možnostmi, ki jih imamo, nad vsem, kar smo obnovili. Ohranili smo nekaj občin, kjer lahko predstavimo prodorne in s slovensko izvirnostjo odnosa do zemlje in prostora oplojene programe. Še imamo šolstvo za predajanje tega, kar prepoznavamo kot bistveno za današnji čas. Nismo potonili v nečloveškem svetu, ki nas obseda. A nihče od nas ne more biti sam kos temu, kar se nezadržno širi: nečloveški brezbržnosti, krutosti in pohlepu, ki teptajo človeka. Bratomorna Evropa iz starih časov se prebuja, ker nekatere skupnosti niso zmogle obvarovati svojega miru.

Kaj našo skupnost najbolj učinkovito brani?

Naša povezanost, ker se samo v njej rojeva ustvarjalna moč za vsako novo oviro ali nevarnost.

Povezanost je beseda, ki se ne pojavlja ne v javnem govoru ne na naših sestankih. Včasih omenimo enotnost, a beseda zveni eksotično, kot kakšna redka ptica, ki nas sredi križnega ognja vsakdanjih polemik obišče vsakih dvajset let za kratek hip, da stopimo skupaj. Naj dodam osebno noto: tudi sama se morala spremeniti, da sem lahko ovrednotila našo skupnost. Dolga leta sem mislila, da najbolje naredim, če računam samo nase in zarišem ostro mejo med menoj in drugimi, a zdaj nenehno odkrivam, da sodelovanje poveča obseg, kakovost in uspešnost vsake pobude. Jasnost o prispevku drugih in hvaležnost za prejeto je nujen del naše skupne etike. Možu in sinu se možu zahvaljujem za pripombe, hčerama pogled na želje mladih.

Terapevtki Josipi Prebeg se zahvaljujem za izhodišča o temeljih kulture miru v skupnost, ki izhajajo iz njenega programa Vera vase, na katerem sem v celoti zgradila ta govor. Ta modrost humanosti in napredka pravi: opazi dragocenosti, ki jih imaš, in jih uporabi sodobno, opazi, kaj ponuja nov čas, v težavah se poveži, da lahko gradiš, govori tako, da te razumejo, uči se vsak dan na novo in spoštljivo sodeluj z vsakim, ki misli drugače, a je pripravljen podpreti tvojo zamisel.

Okrog nas zapirajo meje, a nam je nevarna predvsem zaprta meja med nami, če smo neprehodni za dobre ideje drugih, za srečanja, za veter prenove, ki ga čuti ustvarjalna mlajša generacija, ali če pripisujemo izključno sebi, kar so gradili tudi drugi iz naše skupnosti.

Začnimo še enkrat prenovljeno, kot smo znali to narediti že nešteto krat. Ni bistveno, kaj smo zapravili ali zamudili, na vsaki ruševini lahko odžene in dozori nov klas. Polni smo pradavnih in čisto novih semen svojega naroda.

Počastimo zaklade naše skupnosti, počastimo naše padle, a tudi drug drugega.

Kadar hočemo, znamo biti tudi enotni, močni in veliki.

Torej bodimo to, kar znamo biti najboljšega.